

pravila vtis gotskega svoda. Omenjeni tip podeželske cerkvice pa preide skoro neizpremenjen v barok in preživi celo XVII. stol. Koncem gotske dobe; posebno v XVI. stol. so tudi posamezni elementi monumentalne stavbarske umetnosti ravno potom meščanske posvetne arhitekture našli pot tudi med ljudstvo na deželo in postali domači. Takih elementov (okvirov oken, portalov, arkad itd.) najdemo še nebroj po na zunaj že zdaynaj moderniziranih hišah v Ljubljani, Kamniku, Kranju, Škofji Loki, Radovljici in Ptuju. Tudi pri zidanih delih starih kmečkih hiš jih redno najdemo; opozarjam samo na škofje-loško okolico.

Tako jasno vidimo, kako iz zgornje umetniškokulturne plasti, ki pljuska v podobi kolonizacije kot posvetna in posebno cerkvena umetnost preko naših krajev koncem srednjega veka, polagoma sicer, toda stalno prodirajo elementi v ljudsko umetnost ter se lahko tudi potom umetnosti nazorno zasleduje proces evropeizacije našega naroda, ki je, kar se tiče njene pasivne strani, v XVI. stol. toliko kot dovršena.

Kar se razvoja umetniških problemov tiče, sledimo zapadu korak za korakom; včasih sicer za par desetletij, pa tudi pol stoletja zaostajamo, a glavno je, da preidejo pred očmi našega naroda v provincialni obliki vse važne faze razvoja zapadnoevropske umetniške kulture. V stavbarstvu imamo v XII. in deloma že začetkom XIII. stol. izrazit romanski slog, potem v prvi polovici XIII. stol. izrazit prehod v gotiko; v XIV. in XV. stol. preživimo vse važne razvojne stopnje gotike; v stavbarstvu od bazilikalnega prostorno razkosanega tipa k prostorno enotnemu dvo-ranskemu ter od konstruktivno vsestransko doslednega k bolj igrivemu, v kiparstvu in slikarstvu pa od idealizma XIV. in prve polovice XV. stol. k realizmu druge polovice XV. in začetka XVI. stol., na kar se polagoma začno vrivati elementi nemške renesanse ter se kvaliteta del pred bližajočo se reformacijo očitno poslabšuje.

Šredi XVI. stol. nastane važna cezura, povzročena po reformaciji, ki tvori najnaravnnejše in kot bomo videli, eno najvažnejših razdobji tudi v razvoju umetnosti naše domovine.

ZAPISKI.

SLOVSTVO.

Ksaver Meško: **Ob tihih večerih.** (Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg, II. izdaja, Ljubljana, 1923.) **Naše življenje.** (Narodna knjigarna, Ljubljana, 1922.) Meško je pesnik, ki izpolnjuje svoj krog v slovenskem slovstvu tako izključno, da si prostor, na katerem stoji in si ga je sam izvojeval, varuje sam. Od »tihih večerov« do »življenja« ni poti vzdolž temveč kopanje na globoko.

Napačno bi bilo, če bi v Mešku iskal novelista naših dni, novelista, ki zajema iz vzburkanih valov

življenja, ki ga zanima dramatično dejanje in nehanje, demonično snovanje in čuvstvovanje tujih duš; Meško je povsod sam srce svojih umotvorov. In zgoraj imenovani zbirki sta kot dva mejnika dokaz njegove umetniške sile.

Meško ne nudi estetskih presenečenj. Meško ni borec, on je pesnik-lirik, njegova umetnost je muzika, samoizpoved kulture. Njegovo delo je našemu času potrebno, ker brani srčno kulturo, brani in izpoveduje človečnost.

Meško ni borec, Meško je branitelj vsega slabotnega, brezbrambnega, idealnega. Njegova lirika je prenežna in prerahločutna, da bi vpila čez cesto, sama vase zasanjana snuje in odgrinja tajne lastnega srca, jih v svoji mistični ožarjenosti odbija in išče v tujih sreih. Zato je pristnejša in vernejša sami sebi v »tihih večerih« nego v »življenju«, kajti rosnost te poezije, ves njen čar in mik je v tem, da diha v sveti samoti izven ljudi kakor lilija, ki se je dih sveta ne sme dotakniti, da ne izgubi svojega beločistega sijaja. V čem je čar melodije? Isti čar imajo Meškove umetnine. Meško ne znači niti cinizma niti duha, zapletenega in zadržanega v zanke lastnega intelekta, on ni esprit, on je čuvstvo, hrepenenje, kultura še neuklonjenega idealizma, kultura čistega idealizma v svojih umetninah in v svojem življenju, ki so mu te umetnine le veren odsev. Kdor hoče Meška prav dojmiti, mora postati »Ciganček« in doumeti skrivnost, blaženost in bolest glasbe, kdor hoče kulturnega človeka doumeti, mora prisluškovati Mešku »v ječi« in v dnevih koroškega plebiscita. Besede, ki so ujele te srčne utripe, te težke ure strašnih muk, so izraz neposrednih krikov do groze trpeče duše.

Rekel sem, da je Meškovo delo našemu času potrebno, živa priča je vsakemu, ki hoče in veruje, da je kultura nad silo, da zmaga duša nad snovjo. Meškova umetnost je kraljestvo plahih, koprnečih, mladih in lepote žejnih duš: vse te bodo vnovič šle »ob tihih večerih« za sladkimi sanjami, vse te bodo potrjene v pričakovanju neznane sreče in čudežne lepote. »Naše življenje« pa ostane nam vsem pristen dokument resničnega telesnega in duševnega trpljenja idealnega, zaradi domovine preganjanega moža. N. Velikonja.

Dr. Ivan Lah: **Angelin Hidar.** Starokorotanski roman. Ilustriral Rajko Šubic. 1923. Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani. Natisnila Delniška tiskarna v Ljubljani. »Angelin Hidar«, ki je izšel v knjigi kot ponatis iz L. Z. (1922), je problematičen poizkus, ustvariti ob ljudskem, večerniškem novelstvu umetniško močnejše delo po vzoru starejše romantične okusnosti (Mérimée). Ne bom zanikal, da preprosti bralec Lahovega »starokorotanskega romana« ne bo imel užitka. Odločno pa moram povedati, da bi Lah sam ne smel biti tako naiven, češ, da je ta, iz vseh mogočih starih in mladih, tudi že književnih in tipičnih snovnih krogov zajeta konglomeratna nemška volksbuchovska fabula slovenski Korotan. Umetnostni dovtip Lahov je prav tolik kakor razprto tiskani atributov polni prednji stavek. Seveda, če bi bil Hidarja